

Nieuwe regels, nieuwe mogelijkheden: Opbouwwerk in tijden van COVID-19

Onderzoek naar uitdagingen en
nieuwe strategieën voor het
opbouwwerk in tijden van COVID-19
en 1,5 meter samenleving

Dr. Maja Ročak
Drs. Chantal van Lieshout
Dr. Sabrina Keinemans

Lectoraat
Sociale
Integratie,
CESRT

**ZU
YD**



Werkplaats Sociaal Domein
Zuyd

Dit project wordt mogelijk gemaakt door:



Deze rapportage is tot stand gekomen met steun van ZonMw. Veel dank gaat uit naar alle deelnemers aan de interviews en de focus groep. Tevens danken wij Alcander, Trajekt, Synthese, Neimed, Welsun, MIK/PIW en Vereniging Kleine Kernen Limburg voor hun samenwerking aan dit project.

© 2020 Lectoraat Sociale Integratie Zuyd.

Inhoud

Introductie	5
Handelingskader	6
Nabij zijn	7
Gemeenschapsvorming in de knel	11
Professionele identiteit onder druk	15
Beschouwing	16
Literatuurbronnen	17
Over de auteurs	18
Lectoraat Sociale Integratie	18

Introductie

Samenlevingsopbouw en het werk van opbouwwerkers staan sterk onder druk door COVID-19 en de daaraan gerelateerde maatregelen. Eigen aan het opbouwwerk is dat zij per definitie fysiek en actief aanwezig is in een wijk om op een laagdrempelige manier contact te zoeken en te onderhouden met bewoners. Opbouwwerk maakt gebruik van contactmomenten op straat, in een buurthuis of tijdens een groepsactiviteit. Doordat iedereen zo veel mogelijk binnen moet blijven en ook werkzaamheden in het kader van opbouwwerk online plaatsvinden, ontbreken op dit moment natuurlijke contactmomenten. Juist in een tijd waarin er nood is aan (nieuwe) vormen van verbinding, omdat mensen elkaar fysiek minder ontmoeten, zou het opbouwwerk een cruciale rol kunnen spelen.

Dit roept de vraag op: Wat zijn de (on)mogelijkheden van opbouwwerk ten tijde van een pandemie? Hoe krijgt samenlevingsopbouw in tijden van fysieke isolatie vorm en hoe kan het opbouwwerk haar drie hoofdtaken – beschermen & versterken, stimuleren & ondersteunen, verbinden & beïnvloeden (Bouttelier & Boonstra, 2009) – in deze omstandigheden zo goed mogelijk vormgeven?

In het door ZonMw gefinancierde project Nieuwe regels, nieuwe mogelijkheden: Opbouwwerk in tijden van COVID-19, gingen we op zoek naar antwoorden op deze vragen en deze notitie doet verslag van deze zoektocht.

De ervaringen en de werkwijzen van opbouwwerkers in de provincie Limburg gedurende de pandemie vormden het startpunt van onze zoektocht. Van hen wilden we weten:

- Voor welke specifieke uitdagingen zij zich geplaatst zagen, als het gaat om het leveren van een bijdrage aan samenlevingsopbouw en burgerinitiatieven ten tijde van COVID-19.
- Welke nieuwe/innovatieve strategieën er – door professionals en burgers - gebruikt werden om met deze uitdagingen om te gaan en het opbouwwerk en burgerinitiatieven zo goed als mogelijk te kunnen continueren.
- Hoe opbouwwerkers hun maatschappelijke opdracht definiëren en vormgeven in tijden van een pandemie en de bijbehorende beperkingen in het fysieke contact (tussen burgers onderling en burger en professional).

Tekstbox A: Het onderzoek in hoofdlijnen

We verzamelden data middels:

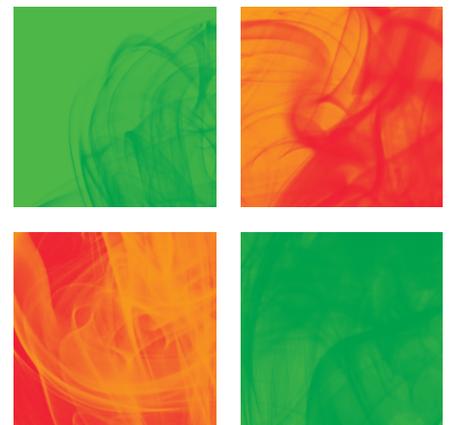
- 15 individuele interviews met opbouwwerkers uit verschillende Limburgse gemeenten.
- Een focusgroep met 8 opbouwwerkers
- Adviesgesprekken met Projectadviseur Adrie van Someren, directeur-bestuurder Welsun
- Literatuurstudie rondom opbouwwerk en COVID-19: o.a. Sociale Vraagstukken, Movisie, Krachtproef, etc.

Situatieschets:

Alle respondenten zijn in dienst van welzijnsorganisaties in Limburg en zetten zich in voor het bevorderen van leefbaarheid, het versterken van de sociale cohesie of de vitaliteit van een wijk. Met dit doel ondersteunen ze buurtnetwerken of bewonersinitiatieven. Veel opbouwwerkers participeren in wijk of buurtteams met als aandachtspunt het collectief. De opbouwwerkers zijn werkzaam in middelgrote gemeenten, maar ook in plattelandsgemeenten en werken derhalve in wisselende contexten die ook invloed uitoefenen op mogelijkheden tot fysiek contact (bijvoorbeeld stedelijke wijken met hoge flats versus plattelandswijken met veel groen en ruimte).

Analyse:

Voor de analyse van materiaal maakten we gebruik van een traditionele inhoudsanalyse (zie Hsieh & Shannon, 2005). Dat betekent dat we via een systematisch en open codeerproces zochten naar thema's en patronen in de ervaringen van de opbouwwerkers. Deze analyse werd uitgevoerd door twee onderzoekers.



Handelingskader

Uit de data komen diverse spanningsvelden naar voren in de uitoefening van het opbouwwerk en diverse manieren om daarmee om te gaan ten tijde van COVID-19. Om deze spanningsvelden en handelingswijzen te kunnen begrijpen, is het van belang om twee handelingskaders te expliciteren die mede vormgaven aan het opbouwwerk in de achterliggende periode en die in de data steeds een expliciete rol spelen.

Nabij zijn

Allereerst blijkt dat in de context van COVID-19 en daaraan gekoppelde maatregelen de opbouwwerkers strategieën ontwikkelen om fysiek aanwezig te kunnen zijn. Het belangrijkste handelingskader van de opbouwwerkers blijft daarin steeds: nabij of 'present' zijn. Dit vormt het uitgangspunt voor het handelen.

Gemeenschapsvorming

Ten tweede blijkt dat in de context van COVID-19 de opbouwwerkprocessen stagneren en opbouwwerkers strategieën ontwikkelen om stagnatie te overkomen. Vanuit dit handelingskader kan begrepen worden hoe de opbouwwerkers hun werk in de context van COVID ervaren, met welke uitdagingen ze zijn geconfronteerd en hoe ze vormgeven aan hun werk om deze uitdagingen te overwinnen.

Fasering

Bovendien kent de COVID-19 crisis een bepaald verloop, evenals de bijbehorende maatregelen, en dat zorgt voor wisselende kaders waarin het opbouwwerk in de achterliggende periode plaatsvond.

Fase 1: Lockdown

In eerste instantie kregen de opbouwwerkers vanuit hun organisaties de strikte opdracht om thuis te werken. De uitvalsbasis van de opbouwwerkers in de wijk werd in ieder geval voor het publiek gesloten en van de opbouwwerkers werd niet verwacht dat ze de straat op zouden gaan voor het uitvoeren van hun werkzaamheden. In de data zien we dat de activiteiten gedurende deze fase vooral gericht waren op beschermen en ondersteunen. In de eerste weken is gefocust op burgers die door de maatregelen verstoken bleven van hun basisbehoeften, informele ondersteuning nodig hadden of nadere uitleg behoeften over COVID-19 en/of de maatregelen.

Fase 2: Versoepeling

In de tweede fase lag de nadruk op (her)opstarten van activiteiten. Omdat de maatregelen versoepelden, deden veel opbouwwerkers moeite om fysiek contact mogelijk te maken door bijvoorbeeld de ontmoetingen tussen buurtbewoners te faciliteren. Opmerkelijk is dat opbouwwerkers in

deze fase vooral de oorspronkelijke werkvormen probeerden te hervatten. Ze ontwikkelden geen alternatieve werkvormen en zetten de eerder in de lockdown gevonden werkvormen niet door. In deze fase ontstond het spanningsveld tussen wat kan (attitude van opbouwwerkers) en wat niet kan (gebaseerd op maatregelen en dalende motivatie van de bewoners/initiatiefnemers). Ook kregen veel opbouwwerkers in deze periode de rol van handhaver van de maatregelen. Daarmee werd min of meer een vierde taak aan hun rol als opbouwwerker toegevoegd (beschermen & versterken, stimuleren & ondersteunen, verbinden & beïnvloeden en handhaven). Dit zorgde voor nieuwe spanningsvelden en nieuw ongemak bij de opbouwwerkers.

Fase 3: De toekomst

Voor de nabije toekomst en nieuwe crisis situaties verwachten de opbouwwerkers een impuls in de samenwerking met partners en initiatieven. Samenwerking met partners kwam tijdens de maatregelen moeiteloos tot stand. De vraag van de bewoners en hun welzijn waren leidend en de beleidsmatige agenda, de bestaande problematiek of het bestaande aanbod verdween naar de achtergrond. Het was even allemaal veel minder bureaucratisch. Veel opbouwwerkers ervoeren dat als een prettige bijkomstigheid. Wel rezen er praktische vragen voor de toekomstige uitvoering van het opbouwwerk in vergelijkbare situaties en bij een tweede golf (bijvoorbeeld met betrekking tot de ventilatie en toerusting van fysieke ruimtes, de toerusting van burgers met digitale vaardigheden en het digitaal werken met collega's, et cetera.). Maar er worden ook overkoepelende vragen gesteld, zoals: hoe blijf je present en hoe behoud je solidariteit in de gemeenschappen?

Fases

Fase 1: Lockdown

Contact zoeken (bellen & appen) & explosie van initiatieven

Fase 2: Versoepeling maatregelen

Motiveren; Wat kan wel & handhaven

Fase 2: Naar de toekomst toe

Present blijven & met de nieuwe vraagstukken in de wijk omgaan: samenwerking en solidariteit

In het vervolg van deze notitie presenteren we de spanningsvelden waarmee opbouwwerkers geconfronteerd zijn in tijden van COVID-19, gevolgd door strategieën. Tot slot, concluderen we met de blik op de toekomst *lessons learned*.

Spanningsveld 1:

Nabij zijn

Hoe kun je present zijn als thuiswerken het credo is en je fysiek niet nabij mag zijn?

Het verlies van (een deel van) je professioneel handelingsrepertoire

In de eerste weken hebben opbouwwerkers gefocust op burgers die door de maatregelen verstoken bleven van hun basisbehoeften, informele ondersteuning nodig hadden of nadere uitleg over COVID-19 en/of de maatregelen. Ze richtten zich met andere woorden vooral op een deelaspect van het opbouwwerk: het beschermen en ondersteunen van burgers die een steuntje in de rug kunnen gebruiken.

"De eerste focus lag vooral op het ondersteunen van die groep in de samenleving die door COVID-19 ernstig belemmerd werden in hun basisbehoeftes."

Hun werkzaamheden varieerden van het helpen uitdelen van voedselpakketten in de buurt, het opzetten van belcirkels, het optrommelen van vrijwilligers voor bijvoorbeeld een maaltijdvoorziening. Ze brachten vraag & aanbod samen in initiatieven als 'Heerlen Against Corona' en 'Coronahulp Horst aan de Maas'. Maar ook legden ze verbindingen tussen nieuwe en bestaande initiatieven. Collega's maakten dankbaar gebruik van de netwerken van de opbouwwerkers om zo burgers te kunnen bereiken en vaak waren ze voor collega's het eerste aanspreekpunt. In de eerste weken vervulden ze een voortrekkersrol in de wijk.

Naast het bieden van deze praktische hulp aan burgers en collega's, diende zich echter na verloop van tijd de vraag aan hoe ze invulling konden geven aan dat andere belangrijke aspect van hun beroepsuitoefening: het bijdragen aan verbindingen, maar ook het signaleren van vraagstukken en behoeften in de wijk. Met het sluiten van inlooppunten, huis- & buurtkamers, weggeefwinkels etc., raakten de opbouwwerkers hun vaste ontmoetingsplekken met buurtbewoners kwijt, maar ook bewoners bleken in toenemende mate behoefte te hebben aan fysiek contact.

Waar in de eerste weken bellen en appen geschikt waren om in contact te blijven met buurtbewoners, schoot dat na verloop van tijd te kort:

"In het begin kun je best wat dingen digitaal aftikken, maar op een gegeven moment heb je dat fysieke contact wel echt nodig om aan de relatie te bouwen, denk ik. Dat is digitaal niet te doen."

Het werkgebied van opbouwwerkers is de wijk; voor veel opbouwwerkers is een buurt-accommodatie, zoals een

buurthuis het vertrekpunt. Maar daarnaast zijn ze eveneens op andere plekken in de wijk te vinden, op ontmoetingsplekken in de publieke ruimte of gewoon op de bank bij mensen thuis. Het duidelijk zichtbaar en aanwezig zijn draagt bij aan één van de zogenaamde krachtlijnen van het sociaal werk, te weten: laagdrempelig werken en nabijheid (Hermans et. al, 2020). Bovendien bevordert het aanwezig zijn in de dagelijkse leefwereld van buurtbewoners de herkenbaarheid en het vindbaar zijn van de opbouwwerker en kan deze zich een beeld vormen van de alledaagse realiteit (Grunwald & Thiersch, 2009). Daarnaast is het ontmoeten van bewoners een belangrijke bron van informatie voor hen.

Kortom: opbouwwerkers verloren in de crisis een belangrijk deel van hun instrumentarium waarmee ze normaliter aan verbinding werken en hun signaleringsfunctie vormgeven.

Toegankelijkheid digitale wereld

"Ik denk dat wij de fysieke aanwezigheid en het elkaar aankijken... Soms, in een gezicht zit ook troost, een lach, er zit van alles. Menselijk contact, ontmoeten."

Waar veel andere beroepen in toenemende mate gebruik maakten van digitale middelen om dit gebrek aan fysiek contact op te vangen, signaleren de respondenten in ons onderzoek dat digitalisering voor het opbouwwerk te weinig mogelijkheden biedt. Aanvankelijk werd sterk ingezet op het onderhouden van contacten via digitale mogelijkheden/tools, maar alle opbouwwerkers zijn van mening dat het digitale contact goed werkt met collega's, maar te kort schiet in het contact met de bewoner. Argumenten die zij hiervoor noemen:

- Beperkingen in tijd en soort activiteit: Het kort(durend) inzetten van digitale tools is bijvoorbeeld geschikt voor regelactiviteiten, terugkoppelingen; bij bestaande platforms kan het succesvoller ingezet worden dan bij platforms die net tot stand gekomen zijn;
- Bij de fase van versoepeling wordt het al snel *business as usual* en speelt tijdgebrek een rol, bijvoorbeeld tijdgebrek om digitale platforms te onderhouden, te verkennen en ermee te experimenteren. De meesten bleven bij het hen vertrouwde Facebook;
- Economische belemmeringen: niet iedere wijkbewoner heeft de beschikking over het benodigde technische equipment of toegang tot digitale tools en/of internetverbinding;
- Vaardigheden: niet iedereen is voldoende toegerust om digitale tools te gebruiken, dat geldt zowel voor de bewoners als de opbouwwerkers;
- Voor contact/aandacht is fysieke aanwezigheid cruciaal.

“Er zijn bewoners die niet goed digitaal vaardig zijn, die zijn meer van het ouderwets bij elkaar komen en kletsen. Ik denk dat dat ook zo moet zijn. Dat kun je nooit van allemaal verlangen om digitaal vaardig te zijn. Hetzelfde geldt voor statushouders of wat je nou ziet met laaggeletterdheid... Dan kun je ook niet zeggen, we gaan alleen maar alles digitaal doen. Ik vind het prima dat er heel veel digitaal is, maar het moet nooit het fysieke stukje vervangen.”

Tekstbox B: Belichaming als onderdeel van professionaliteit

De laatste maanden is er in diverse columns en essays aandacht besteed aan het belang van fysieke nabijheid (aanraken, ruiken, voelen) voor goede zorg en dienstverlening (zie bijvoorbeeld de column van Monique Kremer, ‘Omhelzen met de ogen’). Nabijheid is belangrijk voor de signaalfunctie van het opbouwwerk, en daarin spelen de zintuigen expliciet en impliciet een rol: ruiken dat iemand weer drugs gebruikt, maar ook het ‘aanvoelen’ wat je in een bepaalde context wel of niet ter sprake kan brengen bijvoorbeeld. De opbouwwerkers in ons project leggen niet heel gedetailleerd uit waarom fysiek contact nodig is om aan een relatie te bouwen, maar verwijzen hier impliciet naar het belang van het lichaam (‘belichaming’) in professionele praktijken. Daarmee wordt bedoeld dat professionele kennis - weten hoe te bewegen, welke houding aan te nemen, wat te zeggen - in het lijf wordt opgeslagen (Van der Laan, 2006, maar ook Sayer, 2011). Het betekent echter ook dat het professioneel handlingsrepertoire niet alleen rust op theoretische kennis, maar ook op affectieve en zintuiglijke kennis die professionals in de dagelijkse praktijk en in relaties met mensen opdoen (Van Maanen, 2014).

Professionele verantwoordelijkheid

Wat extra druk toevoegde aan de uitdaging om ‘nabij te zijn’, is dat de meeste organisaties in het begin van de COVID-19 crisis regels hadden opgesteld voor medewerkers om thuis te blijven werken. In een aantal gevallen waren deze regels heel strikt en voelden opbouwwerkers weinig ruimte om toch de straat op te gaan. Zo hadden sommige organisaties extra controlemechanismen ingevoerd: een corona commissie, corona uren schrijven, logboek bijhouden, etc. Wij kwamen echter ook organisaties tegen die het aan het oordeel van de professional overlieten om al dan niet fysiek contact aan te gaan (gebruik je ‘gezond verstand’ of ‘we vertrouwen op je professionaliteit’). Ook dit veroorzaakte spanningen waarin angst om zelf COVID-19 op te lopen uiteraard een rol speelt:

hetzij vanwege de eigen gezondheid, hetzij vanwege de gezondheid van de kwetsbare groepen waarmee de professionals in contact staan. Maar ook het op één lijn komen als collega’s onderling bleek een pittige opgave. Opbouwwerkers worstelden met de vraag: hoe maak je deze beslissing? Wat gebeurt er als er iets misgaat? De discretionaire ruimte om wel of niet de straat op te gaan is ervaren als prettig maar ook als belastend: veel verantwoordelijkheid ligt bij de professional. Toch besloten de meeste respondenten dat thuisblijven voor hen geen optie was: binnen de grenzen van wat mogelijk was hebben ze de mensen in de buurt opgezocht en indien nodig toch die knuffel gegeven als daar behoefte aan was.

“Maar wat wel van belang is, is dat je alert blijft op wat je zelf kunt doen om besmetting te voorkomen. En dat vond ik wel lastig. In het begin in de thuissituatie werd daar best wel aandacht aan besteed, maar ja, als je bijvoorbeeld op zo’n kamp bent, ja dan loopt iedereen binnen. En daar heeft men toch wat andere ideeën, over waar het vandaan komt en hoe erg het is. Terwijl bij ouderen bijvoorbeeld, daar zijn mensen heel bang. Als ik daar een afspraak mee maak... dan willen ze graag meewerken. Maar nu niet uit angst voor besmetting.”

Strategieën

Resumerend kunnen we stellen dat een van de grootste uitdagingen voor opbouwwerkers eruit bestond om burgers nabij te zijn: het reguliere instrumentarium viel weg, digitale oplossingen boden onvoldoende soelaas en de beleids- en organisatiecontext maakte het vaak niet gemakkelijk om zorgvuldige keuzes te maken. Daarmee kwamen belangrijke functies van het opbouwwerk, namelijk beschermen, ondersteunen, signaleren en verbinden, onder druk te staan. Hoe gingen de opbouwwerkers hiermee om?

In de data onderscheiden we diverse strategieën.

Stil verzet

De eerste strategie noemen we stil verzet, omdat ze bestaat uit werkvormen en werkwijzen om toch de wijk in te kunnen gaan. Zonder daarvoor openlijk de maatregelen te schenden of te bekritisieren. Ondanks het devies van thuiswerken vertelden verschillende respondenten dat zij al snel na de lockdown, in maart, ervoor kozen om toch weer de straat op te gaan.

“De burger benadert mij als ik op straat rondloop of als ik in de weggeefwinkel sta, maar er zijn eigenlijk geen burgers die mij zouden opbellen met een vraag, dus vind ik dat mijn werk op straat is en dat ik daar dus ook aanwezig moet zijn.”

Een aantal gebruikte het verzoek om aandacht te besteden aan de jongeren op straat als breekijzer en legitieme

ring om ook andere groepen op te zoeken. Anderen gingen de wijk in en verantwoordden hun keuze pas achteraf aan het management. Ook 'gebruikten' respondenten samenwerkingspartners om gezamenlijk een actie ten behoeve van een specifieke doelgroep uit te zetten, om op die manier toch fysiek de wijk in te kunnen gaan.

Expliciet verzet

Expliciet verzet is een andere strategie die werd bewandeld. Hierbij werd de onderhandeling/dialogoog met het management van de eigen organisatie gevoerd over de behoefte en noodzaak om fysiek aanwezig te zijn. De respondenten die hiervoor kozen, vonden dat ze het vertrouwen van de organisatie moesten krijgen om te handelen in lijn met hun opdracht en professionaliteit. Ze legitimeerden deze keuze, omdat ze juist ten tijde van de pandemie een vinger aan de pols moeten houden bij buurtbewoners.

"We bewaken de menselijke maat, we zijn de oren en ogen van de wijk, juist voor de mensen die niet vragen, juist in de tijd van corona."

Creatief verzet

Opbouwwerkers wilden weten wat de lockdown met de bewoners deed. Waar het schuurde, waar spanningen tussen buurtbewoners ontstonden, waar mensen onthand raakten of wie behoefte had aan contact.

"Letterlijk een lege koelkast en mensen die een angst ontwikkeld hebben. Die de straat niet op durven. Dan hebben we het niet alleen over mensen met een indicatie hè? Het gaat ook over mensen die alleenstaand zijn en gewoon even niet weten wat ze moeten doen. Daar zaten echt wel heftige dingen tussen, ja."

Kortom ze wilden juist in deze tijd de wijk in om te zien hoe het de buurtbewoners verging en wat de impact van de maatregelen op hen was. Om nabij te zijn ontplooiden opbouwwerkers vrij traditionele activiteiten, maar gaven deze een eigentijdse invulling zoals:

- *Wandelen, fietsen, portiekgesprekken*

Onder het mom van flyeren voor een COVID-19 gerelateerd initiatief, of het uitdelen van informatie voor het wijkontwikkelingsplan, of via wijkwandelingen met kleine groepjes bewoners konden contacten worden gelegd, die binnen de marges van de maatregelen pasten.

- *Positieve en ludieke acties in gang zetten*

Daarnaast gingen de opbouwwerkers door met het leggen

van verbindingen tussen buurtbewoners, maar wel 'coronaproof'. Dit deden ze onder andere door kleine attenties aan bewoners uit te delen of op te sturen en activiteiten te organiseren zoals balkonbingo of gym in de eigen voortuin; het inrichten et cetera van speelspots; optredens organiseren om bewoners op te vrolijken; luisteren naar voordeurverhalen en deze bundelen, publiceren en delen; minibieb inrichten. Een positieve keerzijde van deze ludieke en nieuwe acties, was dat mede hierdoor opbouwwerkers nieuwe doelgroepen bereikten, die ze nog niet eerder in beeld hadden gekregen.

- *Aansluiten bij stedelijke initiatieven*

Daarnaast sloten opbouwwerkers aan bij initiatieven van anderen, zoals de landelijke berenactie, maar ook initiatieven "Against Corona" in de vorm van belcirkels of het bij elkaar brengen van vraag & aanbod, de Troostfee in Maastricht, acties van de voedselbank, etc. Deze activiteiten werden door burgers geïnitieerd en zij zochten ondersteuning/samenwerking met het opbouwwerk of andersom: de opbouwwerkers kregen de initiatieven in het vizier en verbonden de initiatieven met elkaar of legden een link naar al bestaande burgerinitiatieven. Met andere woorden, opbouwwerkers sloten aan en gebruikten deze spontane initiatieven van anderen als een onderdeel van hun handelingsrepertoire.

Spanningsveld 2: Gemeenschapsvorming in de knel

Hoe houd je het sociaal weefsel intact, terwijl de COVID-19 maatregelen juist cruciale verbindingsknopen los trekken?

Continuering van opbouwwerk processen

Uitdaging voor de opbouwwerkers is om gemeenschapsvorming mogelijk te maken. Hiervoor is het essentieel om opbouwwerkprocessen te continueren. Niet alleen het opbouwwerk an sich, maar de processen die zij in gang zetten komen door de COVID-19 maatregelen in de knel. Vooral de activiteiten in het teken van ontmoeten en verbinden vallen stil.

“Dus ja, ik vond die hele corona rampzalig, ik vind het nog steeds een ramp voor het opbouwwerk, het is funest voor opbouwwerkprocessen. Opbouwwerkprocessen die gericht zijn op het bij elkaar brengen van mensen, het ontmoeten, om het met elkaar te hebben over persoonlijke en buurt besognes om van daar uit perspectieven uit te wisselen en plannen te maken voor de toekomst worden in de kern doorsneden.”

Bewonersinitiatieven on hold

Bewonersinitiatieven, huiskamerprojecten, dorpsraden, veel van deze initiatieven trokken 'tot nader order even de stekker eruit'. Bewoners die bezig waren met het opknappen van een wijkaccommodatie, een zorginitiatief initieerden of met elkaar de leefbaarheidsagenda voor hun wijk vormgaven: toen COVID-19 zich verspreidde vielen deze initiatieven van burgers stil.

“En ik merkte dat bij mij het werk helemaal inklapte...voor 15 maart was ik 2 of 3 avonden per week op pad, dan was daar weer een bewonersavond of vergadering van een initiatiefgroep en die maatregelen werden afgekondigd en mijn agenda kwam helemaal leeg.”

Opbouwwerktaken die gericht zijn op verbinden & beïnvloeden (Bouttelier & Boonstra, 2009) komen door het stil vallen van deze burgerinitiatieven tot stilstand. Hier zijn vier redenen voor aan te wijzen.

1. Motivatie

“Een andere vraag die ze zichzelf stellen is of ze dat ook allemaal wel willen. Het is heel wat anders of je als vrijwilliger leuke activiteiten bedenkt voor een huiskamer voor ouderen of dat in je vrije tijd tai chi lessen verzorgd, dan wanneer je als vrijwilliger alles coronaproof moet maken en houden of dat je de regels moet gaan handhaven.”

Respondenten merken op dat de motivatie van vrijwilligers bewoners om actief te blijven vermindert, bijvoorbeeld omdat ze zelf tot een kwetsbare doelgroep behoren en bang zijn voor besmetting. Een andere reden waarom zij hun activiteiten staken is dat zij niet gecharmeerd of te onbekend zijn met het online vergaderen. Het mogelijk maken van fysieke ontmoeting is voor hen een belangrijke drijfveer om vrijwilligerswerk te doen. Zonder deze ontmoeting gaat voor veel vrijwilligers 'de sjeu' er af. COVID-19 maatregelen doorvoeren en handhaven werkt voor hen demotiverend. Daarnaast is het bij elkaar komen niet zoals vanouds als de groep in tweeën gesplitst wordt vanwege de maatregelen.

“Ja er zijn twee huiskamers waar ik alle vrijwilligers kwijt ben.”

2. Negatieve financiële consequenties

Gemeenschaps- of buurtaccommodaties in eigen beheer ondervinden als gevolg van het op slot gaan van de accommodaties negatieve financiële consequenties. Voor deze accommodaties vallen inkomsten genererende activiteiten weg, zoals de uitstapjes van een buurtvereniging, de kerstviering of festiviteiten in het kader van carnaval, terwijl de huur en andere vaste lasten doorlopen. Vanwege de hoofdelijke aansprakelijkheid maken deze burgerinitiatieven zich zorgen. Soms slaat letterlijk de paniek toe en leggen bestuursleden hun functie neer. Het opbouwwerk vreest dat het mogelijk verdwijnen van dit soort accommodaties tot een vershraling van het activiteitenaanbod leidt. Terwijl deze gemeenschapsvoorzieningen juist ontstaan zijn vanuit een bepaalde behoefte van burgers.

“Ik heb te maken met twee buurthuizen die willen eigenlijk de situatie zelf organiseren, zij krijgen geen subsidie. Dus zij hadden vaste kosten en die vaste kosten moesten betaald worden. Dat zijn niet gigantische bedragen, maar die moesten toch betaald worden. (...) Kosten die je normaal niet zou voelen, als je activiteiten hebt.”

3. Communicatie op afstand

Ondanks de versoepeling van maatregelen komen de processen gericht op gemeenschapsvorming nog maar mondjesmaat en moeizaam op gang. Vooral de initiatieven waar burgers de kar trekken zijn vooralsnog erg voorzichtig. Ze kunnen weliswaar weer met allerlei beperkingen bijeenkomsten organiseren, maar door het bewaren van afstand en de beperkte deelname ontbreekt de levendigheid en de synergie die dit soort bewonersavonden kenmerkt. Vergaderen met behulp van online-vergaderprogramma's blijken in de praktijk niet te werken. Respondenten merken op dat bewonersgroepen daar om verschillende redenen niet erg happig op zijn. Naast het ontbreken van de technische toerusting en het ontbreken van de benodigde vaardigheden wordt aangegeven dat mensen vooral in het hier en nu, in de directe omgeving en met elkaar bezig willen zijn.

"Ik merkte ook na een tijd – en dat hoorde ik ook wel terug – dat mensen [...] zoiets [hadden] van, maar digitaal kan het fysieke niet vervangen. Dat gaat niet."

4. Opbouwwerkers zijn beperkt in de mogelijkheden om iets nieuws te initiëren

Het heropstarten van activiteiten lukt in beperkte mate. De opbouwwerkers gaven aan dat ze zich zorgen maken over wat er gaat gebeuren bij een tweede golf (een angst die niet irreëel was, gezien het feit dat we tijdens het schrijven van deze notitie midden in deze golf zitten). Het opstarten van overleggen en activiteiten met buurtbewoners verloopt volgens hen 'krakkemikkig'. Bewoners zijn niet erg gemotiveerd om digitaal de dorpsgesprekken met elkaar te voeren. Ook het bij elkaar brengen van bewoners lukt maar mondjesmaat: velen spreekt het niet aan om de maatregelen in acht te moeten nemen en initiatiefnemers stellen het nog liever even uit omdat ze bang zijn dat de mensen om moverende redenen wegblijven of zullen afhaken.

Activiteiten die wel opnieuw opgestart worden, krijgen te maken met hindernissen. Bijvoorbeeld in de vorm van een coronacommissie die een 'go' moet geven. Maar ook vertelden respondenten dat het voorkomt dat bewoners het enthousiasme van een opbouwwerker niet delen als een oude activiteit eenmaal weer door kan gaan.

"En dan kwam ik aan-blij. Ik zeg van 'Nou ik heb het eindelijk geregeld dat we Covid-kienen kunnen doen' Zo had ik het genoemd. Dus heb ik twee weken een plan zitten typen, alles uitgezocht met mijn collega's, vooral om de bewoners te laten zien: we proberen het echt. Want de bewoners vinden ons echt wel vervelend met de 1,5 meter werkgroep. Dus ik dacht: ik kom met goed nieuws en het was niet goed. Dus ergens willen ze dat de bingo kan doorgaan, maar met 15 mensen in plaats van 40 was het toch niet goed."

Meerdere opbouwwerkers merken op dat ze afgelopen periode continu bezig zijn geweest met de uitdaging 'wat kan wel' gelet op de maatregelen, maar dat ze daarbij geconfronteerd worden door een gelaten houding van 'er kan niets'.

Dit is een relevante en verontrustende bevinding, ook met het oog op de toekomst. Waar in de politiek en publieke opinie nog af en toe over de pandemie wordt gesproken als een periode die voorbij zal gaan, waarna - bijvoorbeeld met de komst van een vaccin - het 'gewone' leven weer opgepakt zal worden, indiceren deze ervaringen van opbouwwerkers dat veel werk zal moeten verzet om verbindende activiteiten weer elan te geven. Dat is niet alleen een kwestie van een (tijdelijke) belemmering in opbouwwerkprocessen, maar ook in de motivatie en mentaliteit van buurtbewoners lijkt een verandering te zijn ingetreden.

Een nieuwe taak: handhaving

Tenslotte brengen niet alleen de onderbroken opbouwwerkprocessen en veranderde mentaliteit van bewoners, maar ook het feit dat opbouwwerkers moeten handhaven zet hun werkzaamheden in het kader van samenlevingsopbouw en het leggen van verbindingen onder druk.

"Nou ja, je wordt een beetje aangetast in je rol ... wij hebben vanuit de organisatie de opdracht gekregen dat je als opbouwwerker verantwoordelijk bent voor de accommodaties met betrekking tot die Covid-maatregelen. Maar toen ik aankwam in het eerste overleg met bewoners, begonnen die gelijk al van ... dus ja dat tast onze rol aan. Want wij zijn eigenlijk voor de positieve initiatieven, het ondersteunen en faciliteren, maar dit is faciliteren 2.0, want je bent politieagent."

Opbouwwerkers krijgen er als het ware een vierde taak bij, zeker als ze aangewezen worden om binnen accommodaties het naleven van de maatregelen te moeten handhaven. Vanuit hun voorbeeldfunctie vinden respondenten het van belang dat ze de maatregelen respecteren en trekken ze deze niet in twijfel. Ondanks dat ze niet graag de rol van handhaver op zich te nemen proberen ze rondom dat handhaven een positieve sfeer te creëren. Herinneren ze mensen eraan dat ze afstand tot elkaar moeten bewaren en attenderen ze buurtbewoners op het respecteren van een ieders standpunt. Daarnaast ondersteunen ze buurtbewoners met de aanpassingen, het uitmeten en inrichten van de ruimtes en het bedenken van oplossingen om ontmoeten mogelijk te maken en gemeenschapsvorming in stand te houden.

Handhaving van de COVID-19 maatregelen door de opbouwwerkers: conform huidige regels

Handhaven t.a.v. fysieke ontmoeting
(bijvoorbeeld: gebruik ruimtes, materialen, ventilatie)

Handhaven gericht op: respecteren uitlopende opvattingen/ diversiteit

Nieuwe burgerinitiatieven

We schetsen een aantal bevindingen die laten zien hoe samenlevingsopbouw in tijden van COVID-19 onder druk komt te staan. Maar hoe zit het dan met het 'omzien naar elkaar' dat we ook tijdens de coronacrisis zagen? Ontstonden nieuwe burgerinitiatieven of nieuwe vormen van verbinding? Onze respondenten signaleren dat in het begin van de COVID-19 pandemie (maart/april 2020) een aanwas te zien

was van nieuwe initiatieven. Deze waren geïnitieerd en georganiseerd door bewoners, maar ook door professionals en ondernemers. Echter, met de versoepeling van de maatregelen zijn de meeste van deze nieuwe initiatieven gestopt. De opbouwwerkers constateren dat de animo om iets voor een ander te betekenen afnam.

“Voor de Gouden hulplijn hadden zich binnen een paar weken zo’n 300 mensen aangemeld. Maar naarmate de ernst van de zaak afnam, nam ook de hulpbereidheid – dat mensen zich wilden inzetten – af. Want we hebben de hele lijst opnieuw afgebeld: of ze gewoon iets anders willen betekenen voor iemand anders. En als ik me niet vergis waren er nog 4 mensen over die iets wilden doen.”

De opbouwwerkers maken ze zich dan ook zorgen voor de toekomst, zeker als er een tweede golf volgt en de maatregelen strenger worden. Ze verwachten niet opnieuw een hausse aan nieuwe initiatieven, waardoor mensen opnieuw vereenzamen of van bepaalde voorzieningen verstoken blijven.

Strategieën

Ook in de omgang met deze tweede uitdaging in relatie tot samenlevingsopbouw, lieten onze respondenten diverse strategieën zien om hiermee om te gaan.

Kan-wel principe

De eerste strategie wordt niet zozeer gekenmerkt door een specifieke manier van werken, maar door een specifieke manier van denken: de respondenten denken in mogelijkheden en zijn voortdurend op zoek naar wat wel kan.

“Nou, ik ben wat dat betreft heel erg creatief, vind ik zelf dan. Ik begin meteen te denken van: wat zou ik wel kunnen aanbieden, wat mag wel en wat niet? Dan gaan we gewoon zoeken. Ik denk als we allemaal creatief zijn, wij kunnen al heel veel. Laten we dat vooropstellen.”

Hiermee bieden ze tegenwicht aan de veranderde, meer berustende en latende, mentaliteit die ze onder burgers signaleren. Deze attitude wordt concreet in het bevragen van burgers en activiteiten: Wat willen we? Wat durven we? Wat kunnen we? De opbouwwerkers kwamen daardoor meer in de rol van aanjager van (bestaande) initiatieven. Daarop aanvullend informeerden ze, faciliteerden ze en motiveerden ze burgers over de delicate omgang met fysiek contact.

Deze attitude is overigens ook te merken in de samenwerking met andere professionals. COVID-19 fungeerde als snelkookpan om samenwerkingsprocessen te bevorderen en sneller “alle neuzen dezelfde kant op” te krijgen. Samenwer-

king kwam in een flow. Daarbij wordt voor de samenwerking ook naar unusual suspects gezocht. Denk bijvoorbeeld aan lokale ondernemers, die een belangrijkere rol hebben voor opbouwwerkers, omdat ze fysiek aanwezig zijn in de wijk en contact met de bewoners hebben.

Tekstbox C: Positieve basishouding

Bij de opbouwwerkers die hebben deelgenomen aan het onderzoek zien we een positieve basishouding terug (Regenmortel, 2011). In de gesprekken met de opbouwwerkers komt dit vooral naar voren als zij nadenken over de vraag hoe zij present kunnen zijn als ze fysiek niet nabij mogen zijn. Maar ook in de aandacht die ze willen hebben voor de noden van de bewoners. Met bellen, appen en berichtjes op facebook proberen ze die aandacht van thuis uit vorm te geven. Uiteindelijk gaan ze zelf op pad en initiëren en ondersteunen belcirkels, hulplijnen en maatjesprojecten. Een gedachte die hierbij voortdurend centraal staat is het denken in mogelijkheden i.p.v. onmogelijkheden. Het kan-wel principe komt voort uit het positieve mensbeeld dat zij in hun werk hanteren, waarbij zij voortdurend op zoek zijn naar verborgen krachten en talenten die zij proberen aan te wakkeren.

Het wegnemen van belemmeringen

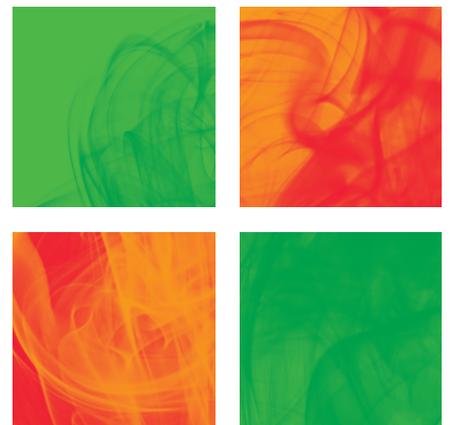
“Dan denk ik dat kunnen ze zelf. Maar ze zijn echt wel een beetje de kluts kwijt en ze hebben echt zoiets wat komt er allemaal op ons af? En kan ik dat wel?”

Uiteraard bleef het niet alleen bij een ‘kan-wel’ houding. De respondenten in ons onderzoek vertaalden deze ook in concrete activiteiten, die er in dit geval op gericht waren om belemmeringen voor buurtactiviteiten en burgerinitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Bijvoorbeeld door te ondersteunen bij het zoeken naar en verkrijgen van financiën voor die initiatieven die in zwaar weer terecht kwamen. Maar ook ondersteunden opbouwwerkers bewoners bij het ‘coronaproef’ maken van gemeenschapsvoorzieningen die beheerd worden door bewonersinitiatieven. Samen met burgers bespraken ze mogelijke regels en maatregelen en de manier waarop deze ingezet en uitgevoerd konden worden. Wanneer grijp je bijvoorbeeld in als vrijwilliger/bestuur?. Hoeveel mensen kunnen verantwoord worden toegelaten gezien de omvang van de beschikbare ruimten in de wijk?

Verbinden-allianties smeden

“Ik merkte dat door het ontbreken van contact die automatische verbinding, wat de essentie van mijn werk is, verloren gaat op het moment dat je in een eenmanssituatie thuis of op kantoor zit en je komt niemand tegen.”

Opbouwwerkers zijn de samenwerking aangegaan met GGD, woningcorporatie, gemeente en handhavers. Dit met het doel om samen een sfeer te creëren, hoe ze veilig activiteiten kunnen organiseren, dat ze ondersteuning krijgen en geen risico lopen om beboet te worden juist omdat de regelgeving complex en veranderlijk is.



Spanningsveld 3: Professionele identiteit onder druk

Opbouwwerk is meer dan een ludieke actiefabriek.

De voorgaande uitdagingen laten zien hoe opbouwwerkers worstelen om zo goed mogelijk invulling te geven aan de drie kerntaken van hun professie: beschermen & versterken, stimuleren & ondersteunen, verbinden & beïnvloeden (Bouttelier & Boonstra, 2009), omdat deze in sterke mate onder druk staan ten tijde van een pandemie. Ze ontwikkelen diverse strategieën om dit te doen en worden daarmee met een derde spanningsveld geconfronteerd dat van doen heeft met de manier waarop de samenleving en overheden de professie percipiëren. We zouden daarmee kunnen zeggen dat dit spanningsveld min of meer voortkomt uit de strategieën die als reactie op de voorgaande twee spanningsvelden worden gehanteerd.

Profilering

Diverse respondenten zijn van mening dat het opbouwwerk zich tijdens de COVID-19 pandemie met de verkeerde voorbeelden heeft geprofileerd. Daarbij refereren ze expliciet aan de nieuwe, 'creatieve', maar vaak niet duurzame initiatieven om toch contact te blijven leggen met burgers. Hoewel deze initiatieven (tijdelijk) van toegevoegde waarde kunnen zijn voor het opbouwwerk, zijn verschillende respondenten van mening dat deze activiteiten niet de daadwerkelijke aard en meerwaarde van de professie weerspiegelen.

"Ik ben wel van mening dat wij als organisatie wij ons op de verkeerde dingen hebben geprofileerd. Met name de aanbodgerichte laaghangend fruit achtige activiteiten, zoals het inzetten van balkon fitness. Of zoals het inzetten van een draaiorgel voor vijftig ouderen. Dat vind ik gemakkelijk scoren, terwijl we eigenlijk daaronder het vraaggerichte stuk. Juist dat netwerk warm houden op alle lagen, meso, micro en macroniveau. Dus daarin zit onze meerwaarde denk ik. Die moet veel duidelijker in het oor geknoopt worden van beleidsmakers en bestuurders, dat dat de essentie is van het opbouwwerk en niet als je op een zondagmiddag leuk appels probeert te plukken met ouderen in een ouderentuin."

De respondenten melden dat de laagdrempelige/ludieke activiteiten aangegrepen worden als middel om contact te kunnen onderhouden. Op die manier hebben de opbouwwerkers mensen kunnen bereiken die ze normaal gesproken niet zouden bereiken: opbouwwerkers bleven hierdoor de oren en ogen in de wijk, ook in de tijden van COVID-19. Wanneer deze activiteiten echter gebruikt worden als manier om het opbouwwerk te profileren, en te laten zien wat er wel mogelijk is, worden verschillende respondenten

ongemakkelijk. Volgens hen is de essentie van het opbouwwerk om onzichtbaar aanwezig te zijn, hier hoort profilering niet bij en ludieke activiteiten leiden daarmee de aandacht af van waar het in de professie werkelijk om gaat.

De Signaalfunctie

In de verhalen van de opbouwwerkers komt naar voren dat zij veel bezig zijn geweest om de discussies over COVID-19 en uitspraken die daarin werden gedaan te nuanceren. Mensen voorzien van correcte informatie, 'het verspreiden van het juiste verhaal' zodat mensen gebaseerd op gedegen informatie hun eigen beslissingen kunnen nemen. De neuzen dezelfde kant op krijgen als er wrevel en onenigheid ontstaat tussen groepen bewoners over de interpretatie van de regels. Het signaleren van vragen en behoeftes, maar ook gevoelens van stress, onveiligheid, angst, eenzaamheid etc. Op individueel vlak proberen ze in samenwerking met bijvoorbeeld de collega's van het wijkteam tot oplossingen te komen. Waarbij de focus lag op het snel oppakken en verbinden. Niet alleen met het doel om het op te lossen, maar vooral ook om het voor anderen zichtbaar te maken en samen toe te werken naar een oplossing. Geen grote daden, maar praktisch handelen. Volgens Dozy (2008) zit juist daar de kennis en kunde van het opbouwwerk, het 'streetwise' omgaan met problemen.

Ondanks dat dit praktische handelen gezien kan worden als een vorm van politiserend handelen (Hermans, 2020) zal het voor de toekomst van belang zijn dat structurele vraagstukken ook op andere manieren publiekelijk gemaakt worden. Uit recent onderzoek en de Brandbrief van de 15 burgemeesters (Halsema, et al., 2020) blijkt dat COVID-19 leidt tot een verheviging van structurele vraagstukken in de samenleving. Zo is er sprake van een toename van huise-lijk geweld (Schuilenburg, 2020; van Dam 2020), seksueel misbruik (Schuilenburg, 2020), werkloosheid (van Dam, 2020; Rusinovic et al. 2020) en vereenzaming onder burgers (van Dam, 2020). COVID-19 treft vooral de groepen in de samenleving die al kwetsbaar zijn en daarnaast ontstaat ook een nieuwe groep met een kwetsbaarheid. Meer gezinnen komen onder druk, bij kinderen nemen leerachterstanden toe en jongeren ontbreekt het aan een toekomstperspectief. De respondenten hebben een aantal van deze zaken benoemd in de gesprekken. Van belang is dat zij naast het kiezen voor pragmatische oplossingen ook zorg dragen dat deze signalen op de politieke agenda komen te staan en onderdeel van het publieke debat worden (van Tier & van Lieshout, 2020).

Beschouwing

Opbouwwerk is altijd beroep van de toekomst geweest (Dozy, 2008).

Opbouwwerkers verspreid over de provincie Limburg zijn geconfronteerd met aan COVID-19 gerelateerde uitdagingen en ontwikkelden diverse strategieën om hiermee om te gaan. In deze notitie hebben we een aantal van deze uitdagingen en strategieën in het kader van samenlevings-opbouw en burgerinitiatieven belicht. Een aantal zaken valt daarin op.

Allereerst zet COVID-19 de drie basistaken van het opbouwwerk - beschermen & versterken, stimuleren & ondersteunen, verbinden & beïnvloeden (Bouttelier & Boonstra, 2009) - allemaal in meer of mindere mate onder druk. De uitdagingen waar zij mee geconfronteerd werden zijn daarmee zeer fundamenteel. De oplossingsstrategieën die we tegenkwamen waren daarbij niet zeer innovatief, eerder kunnen we concluderen dat opbouwwerkers teruggrepen op een reeds bestaand professioneel instrumentarium en attitude, maar deze bestaande expertise sterker en op creatieve manieren ingezet hebben.

Een belangrijke reden hiervoor, een tweede rode draad die door de bevindingen heen loopt, is dat de kerntaken van het opbouwwerk nauwelijks gestalte krijgen zonder fysieke aanwezigheid van de opbouwwerker in de wijk. Daarmee werken deze professionals in tijden van een pandemie in de frontlinie met bijbehorende zorgen over besmetting met COVID-19. Fysieke afstand is geen bevredigende oplossing voor deze zorgen, omdat deze afstand het werk van deze professionals nagenoeg onmogelijk maakt. Daarom ook de eerder beschreven strategieën van verzet (stil, expliciet en creatief).

Ten derde signaleren wij op basis van de bevindingen dat niet alleen het opbouwwerk onder druk staat, maar tal van informele verbindingen tussen burgers eveneens uitgehold worden. Niet alleen vanwege de praktische belemmeringen als gevolg van fysieke afstand, maar ook door een veranderende motivatie en attitude van burgers.

Naar de toekomst toe vraagt dit aandacht voor praktische oplossingen, waarvoor we in tekstbox D een aantal handreikingen doen, maar roept dit project ook wezenlijke vragen op zoals:

- Kunnen we in onze samenleving denken in 'variëaties' van fysiek contact voor diverse (beroeps)groepen ten tijde van een pandemie? Deze discussie wordt al gevoerd als het gaat om regio's met veel of weinig besmettingen, of doelgroepen die veel of weinig risico op besmetting lopen. Ook ander risico's – voor sociale samenhang – zouden meegewogen kunnen worden, waardoor voor bepaalde beroepsgroepen vormen van contact mogelijk blijven, ook als het land in (gedeeltelijk) lockdown gaat.

- Hoe gemakkelijk of moeilijk zal het straks weer zijn om wel weer 'gewoon' samen te kunnen leven in gemeenschappen? Als de praktische bezwaren weg zijn, zal blijken hoe groot de mentale belemmeringen daadwerkelijk zijn geworden en hoe groot de taak is die opbouwwerkers dan wacht.
- Maar ook: kunnen sociale professionals - ook wanneer ze gehinderd worden in hun regulier handelingsrepertoire door fysieke afstand en hun rol als handhaver - manieren vinden om nabij te zijn voor burgers?

Blijven aanpassen, denken in scenario's en kijken wat wel kan blijft het credo voor de opbouwwerkers in tijden van COVID-19 en de toekomst.

"Opbouwwerk moet zich kunnen aanpassen, in mee gaan."

Tekstbox D: Adviezen voor opbouwwerk ten tijde van een pandemie

- Gebruik de discretionaire ruimte en voer in gemeenten en organisaties een gesprek over gezondheidsrisico's van professionals en bewoners enerzijds, en de nood om de wijk in te gaan anderzijds. Bekijk daarbinnen welke vormen van contact met de wijk kunnen worden gefaciliteerd. Het verdient aanbeveling om opbouwwerkers deze overwegingen niet alleen te laten maken en ze ook niet van dat gesprek uit te sluiten.
- Gebruik bestaande en doorgaande infrastructuur in de wijk om in contact te komen met bewoners: neem het flyeren of rondbrengen van buurtkrantjes over of doe het samen met bezorgers.
- Zet ludieke activiteiten 'op afstand' in om zelf in contact te blijven, maar ook het contact tussen bewoners onderling te faciliteren: voorbeelden hiervan zijn balkonbingo, voordeurverhalen, optredens organiseren.
- Verhelp nieuwe belemmeringen van buurtinitiatieven of buurtcontacten, zoals financiële onzekerheid of gebrek aan kennis over het veilig onderhouden van fysiek contact.
- Blijf gemeenschappen en burgers positief prikkelen met vragen als: Wat wil je? Wat kan er? Hoe zullen we dat realiseren?
- Blijf signaleren en agenderen van structurele vraagstukken.
- Faciliteer en exploreer de digitale vaardigheden van de professionals.
- Geef vertrouwen en creëer ruimte voor het professioneel handelen van de opbouwwerkers.

Literatuurbronnen

Bouttellier, H. en Boonstra, N. (2009). *Van presentie tot correctie: Een nieuw perspectief op samenlevingsopbouw*. Utrecht: Verwey Jonkerinstituut.

Dozy, M. (2009). *Het is altijd het beroep van de toekomst geweest*. Zutphen: Walburg Pers.

Halsema, F., Marcouch, A., Depla, P., Remkes, J., Jorritsma, J., Schuiling, K., Roemer, E., van Haersma Buma, S., Adema, I., Backhuis, F., Aboutaleb, A., Lamers, C., Weterings, T., van Zanen, J. (2020). Kom op voor de meest kwetsbare gebieden. Geraadpleegd op 30 november 2020, van <https://www.sociaalwerknederland.nl/actueel/nieuws/8444-hoe-maak-je-van-dit-land-een-samenleving-sociaal-werk-nederland-roept-kabinet-op-om-tweedeling-tegen-te-gaan>

Hermans, K., Raeymaeckers, P., Roose, R., Vandekinderen, C. (2020). *Sociaal werk. Mensenrechten in praktijk*. Leuven: LannoCampus.

Hsieh, H-F. en Shannon, S.E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 15(9):1277-1288. doi:10.1177/1049732305276687

Grunwald, K. en Thiersch, H. (2009). The concept of the 'lifeworld orientation' for social work and social care. *Journal of Social Work Practice*, 23(2): 131-146. doi: 10.1080/02650530902923643

Kremer, M. (2020, 29 september). Omhelzen met de ogen. Sociale Vraagstukken. Geraadpleegd op 26 november 2020, van <https://www.socialevraagstukken.nl/column/omhelzen-met-de-ogen/>

Rusinovic, K., Theisens, H., Engbersen, G., de Boom, J., & van Wensveen, P. (2020). *Berichten uit een stille stad. De maatschappelijke impact van Covid-19 in Den Haag*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.

Schuilenburg, M. (2020, 3 april). Coronavirus versnelt bestaande ingrijpende ontwikkelingen. *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 30 november 2020, van <https://www.socialevraagstukken.nl/coronavirus-versnelt-bestaande-ingrijpende-ontwikkelingen/>

Sayer, A. (2011). *Why Things Matter to People. Social Science, Values and Ethical Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dam, J. (2020, 7 juli). Bezuinigen op de sociale basis van Soest zou funest zijn. *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 30 november 2020, van <https://www.socialevraagstukken.nl/bezuinigen-op-de-sociale-basis-zou-funest-zijn/>

Van der Laan, G. (2006). *Maatschappelijk werk als ambacht: inbedding en belichaming*. Amsterdam: SWP.

Van Maenen (2014). *Phenomenology of Practice. Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*. London|New York: Routledge.

Van Regenmortel, T. (2011, november). Lexicon van empowerment. *Marie Kamphuis-lezing 2011*. Lezing georganiseerd door Marie Kamphuis Stichting, Utrecht.

Van der Tier, M. en van Lieshout, C. (2020). De conflictloze weg. Een casestudie naar politiserend werken in het opbouwwerk. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 29(6): 43-60. doi: <http://doi.org/10.18352/jsi.648>

Over de auteurs

Dr. Maja Ročak coördineert programmalijn Samen-leven bij het Lectoraat Sociale Integratie en is als docent-onderzoeker verbonden aan de Academie voor Sociaal Werk, Zuyd Hogeschool. Zij deed haar promotieonderzoek naar stedelijke krimp en sociaal kapitaal bij de Radboud Universiteit, afdeling Geografie, Planologie en Milieu. Maja richt zich op onderzoek naar civil society waarbij het perspectief van het dagelijks leven centraal staat. Zij heeft diverse publicaties op haar naam staan op het gebied van sociale duurzaamheid, actief burgerschap, sociaal kapitaal en demografische krimp.

Drs. Chantal van Lieshout is cultureel antropoloog en als onderzoeker werkzaam bij het Lectoraat Sociale Integratie, Zuyd Hogeschool, waar zij de programmalijn Over-Leven coördineert. In het kader van de Werkplaats Sociaal Domein Zuyd is ze betrokken bij het Leeratelier Samenlevingsopbouw. Het onderzoek van Chantal richt zich op actief burgerschap, samenlevingsopbouw, politiserend werken en het leefwereldperspectief, waarover zij ook heeft gepubliceerd. Daarnaast is zij als senior docent verbonden aan de Academie voor Sociaal Werk, Zuyd Hogeschool.

Dr. Sabrina Keinemans is als lector Sociale Integratie verbonden aan de Academie voor Sociaal Werk van Zuyd Hogeschool en is in die hoedanigheid tevens programmaleider van de Werkplaats Sociaal Domein Zuyd. Aandacht voor burgers die – sociaal, economisch, politiek – in de marge van de samenleving verkeren vormt de rode draad in haar onderzoek. Daarnaast publiceerde Sabrina Keinemans boeken en artikelen over (beroeps)ethiek.

Lectoraat Sociale Integratie

Als lectoraat Sociale Integratie houden wij ons al ruim vijftien jaar bezig met samenlevingsvraagstukken en dan met name met de taaie en ingewikkelde kwesties die met samen leven gepaard gaan. We doen praktijkgericht onderzoek, met een stevige theoretische basis. Doel van het onderzoek is altijd om een bijdrage te leveren aan het concrete samen leven zoals dat wordt vorm gegeven in buurten, wijken, scholen, gezinnen, organisaties et cetera. Daarbij werken we nauw samen met burgers en professionals, gemeenten en praktijkorganisaties en uiteraard met opleidingen in het domein Zorg en Welzijn zowel binnen Zuyd Hogeschool als daarbuiten.



Informatie en contact

Voor tips of vragen kunt u contact opnemen met maja.rocak@zuyd.nl

Website

www.zuyd.nl/onderzoek/lectoraten/sociale-integratie-cesrt

Zuyd Onderzoek

Academie voor Sociaal Werk
Lectoraat Sociale Integratie

Ligne 1
6131 MT Sittard
Postbus 69
6130 AB Sittard

Colofon

Uitgave Lectoraat Sociale Integratie
Vormgeving *leukerDESIGN*, Susteren



Lectoraat
Sociale
Integratie,
CESRT

ZU
YD



Werkplaats Sociaal Domein
Zuyd